

Barndomsminder om et gammelt hus og dets beboere

Af Ida Rønne

Ida Rønne, København, født Jørgensen (1883-1969) har i 1960 skrevet sine barndomserindringer fra familiebesøg i Udby, Tuse Næs fra omkring 1890. Uddrag bringes her med tilladelse af forfatterens søn, Karl Rønne. *Redaktøren*

Udby er en stor stad,
Bognæs er en gammel rad,
Kisserup ligger nede i en hule,
og Løsserup er aldrig en smule.

Huset, jeg vil fortælle om, lå midt i »den store stad«, det ligger der ikke mere. Huset var allerede i min barndom meget gammelt. En gang for længe, længe siden havde det været kro, det lå jo lige over for kirken, så det var, som en kro burde ligge. Huset var nabo til skolen.

Da jeg lærte det at kende, boede der to familier i det, og det var klokkeren, der boede i den ende af huset nærmest skolen, og i den anden ende min onkel Niels Jensen, der var gift med min moster, Mors ældste søster, hun hed Ellen. Niels Jensen var tækkemand, og Ellen passede grave på kirkegården for folk, der ikke selv kunne gøre det.

Jeg kender vor del af huset ud og ind. Det bestod af to stuer med lergulv, hvorpå der var strøet sand, et køkken, der var brolagt med store, utilhugne sten, som det var temmelig farligt at gå på, så var der en lo, hvorfra der var indgang til en ko og til en gris. Ind i huset kom man fra gaden gennem en lille gang, der ud til gaden havde en dør, der kunne låses, og døren ind til stuen havde klinke. Denne lille entre var også brolagt med store sten, og den hed forstuen.

De besøgende gik med sindige skridt gennem forstuen, hvis dør til gaden altid var slået op om dagen, når der var nogen hjemme. Man bankede ikke på døren ind til stuen, men løftede klinken så stilfærdigt som muligt, stillede sig beskedent inden for døren med et lavmælt goddag.

I denne forreste stue var der en masse store møbler. Lige inden for døren havde man på venstre hånd et stort klædeskab, derefter kom døren ud til køkkenet, og nu kom den lange væg ind til den anden stue. Lige inden for køkkendøren havde et lille skab, madskabet, plads, der var nu ikke så meget mad i det, men der havde salt, peber, sennep, snapseflasken og hornskeerne, som blev brugt til hverdag, plads. Ved siden af skabet stod en stol, som mandfolkene gerne lagde deres hovedbeklædning på, inden de skred over tærskelen til den anden stue; så kom døren mellem stuerne. Derefter tronede dragkisten i al sin storhed med to gange fire par kopper, der var sat sammen i to bunker med hankene dekorativt i vejret. Imellem kopperne stod en stor tepotte, den var blå og havde metalglans. Den blev aldrig brugt. Op ad væggen, der vendte ind til naboen, stod atter et mægtigt klædeskab og en kommode med broderet tæppe og en del pyntegenstande, en rød bakke stod op mod væggen. Der var vist nok en buket evighedsblomster midt på den, og desuden stod der nogle billeder, bl.a. af onkel Niels som soldat, siddende med sin uniformskasket liggende på et bord ved siden af. Han havde været med i krigen 1864 og var våbenbroder, så på væggen hang der et »Broderbrev« med snørklede bogstaver. Efter kommoden er vi nået hen til ydervæggen med vinduer ud til gaden, under dem stod en lang bæk med bord foran. I vinduerne var der blomster, men gardiner var der ikke.

Den inderste stue var sovekammer, og her havde en omhængsseng og en almindelig træsenng plads ved hver sin væg. De var redt op med et utal af puder og underdyner, dog kun en overdyne, men den var til gengæld stor og tung. Det underste lag i sengen var halm. I stuen stod en firkantet kakkelovn på fire ben, den var sort og blank og fik hver lørdag to buketter sat oven på sig i hjørnerne. Vinduerne her vendte ud mod haven, de havde også blomster i karmene, men ingen gardiner. Under dem var anbragt en slagbænk, det var min soveplads, og foran stod bordet, vi spiste ved, og om det stod nogle stole.

*Fig. 1. Ida Jørgensen
1892. J. Hansen, Køben-
havn fot.*

Ved væggen mellem den ene seng og døren var der placeret et bord, og over dette havde stueuret sin plads. I denne stue befandt sig også et par farvetryk, mandens og kvindens alder markeret ved en trappe, hvorad de steg op til klimaks, og derefter steg ned på den anden side til grav og forgængelighed, der var vist også en tekst trykt midt på billedet. Her havde også en såkaldt »kastesorter« sin plads. Det var en stor æske uden låg, med flad bagside og en buet forside samt en solid papbund. Den hang ved tre snore på væggen og var nyttig at

gemme ting i. Den slags ting blev forhandlet af mænd eller koner, der gik fra hus til hus med deres varer.

Køkkenet var stort og lige for døren havde komfuret sin plads til højre, og til venstre var trappen op til loftet, der havde også et par store kurve plads. De indeholdt brændsel, tørv og kvas. Foruden komfuret havde bryggerskedlen sin plads op ad skortstenen, men i den tid, jeg husker, er den kun blevet brugt til at koge tøj i til storvask. Efter skorstenen var indgangen til spisekammeret med et godt stort vindue ud mod haven. Ved siden af loftstrappen var der indgang til kammeret. Det var et rum, hvor der blev opbevaret værktøj, skotøj og gamle ting, som man måske kunne få brug for, og derfor ikke ville smide væk. Så var der på væggen et lille hængeskab, som var en hel guldgrube, for det indeholdt en masse gamle almanakker. De fleste var »Folkets Almanak« med en engel bagpå, der holdt et bånd, hvorpå der stod »Gud raader for, hvad Aaret vil bringe«. Efter kammerdøren kom vinduet ud til gaden, det var ikke stort, men spejlet, der hang på et søm i karmen, var endnu mindre; forfængelighed blev man ikke forledt til. Under vinduet havde vasken sin plads, den var af træ og havde et afløb midt i, og under den stod en spand til at opsamle spildevandet, der så blev smidt ud på møddingen. Så kom et temmeligt langt køkkenbord, hvor der var anbragt nogle hylder under i den sidste ende; der var gardin for, og gryderne stod der. På en lille forhøjning stod to vandspande med øse i. Øsen blev brugt til både at øse med og drikke af. Det var ikke så let at hente vand, man måtte derfor ikke være for flot med at bruge det. Det blev hentet nede ved byposten et par gårde fra Ellens hus, hvor gadekæret var. Holdt der så en stor vandtønde med hest for, tog det tid, til gengæld kunne hun få sig en snak med køretøjets kusk. Ellen brugte et åg til at bære sine to spande i. Det hed at hun tog »det over akslerne«. Jeg har glemt at fortælle, at over køkkenbordet havde »karrækken« sin plads, og i den stod de tallerkener, vi brugte til daglig, hvis vi da ikke allesammen søbede af det store fad midt på bordet; tallerkenerne havde samme form som de store grødfade, som også stod i karrækken, hvor nogle lerkrus og andet køkkentøj ligeledes var anbragt.

En lille gang førte fra køkkenet dels til havedøren og dels til lodøren. Fra loen gik man ind i et lille rum, som dårlig nok kan betegnes

som stald, skønt det var optaget af en ko og en gris. Der var halvdøre ud til gaden, og den øverste stod altid åben, så dyrene kunne glæde sig over frisk luft – sådan da, for møddingen var lige udenfor.

Min bedstemor, Ane Jens Atterups, var 80 år, den første gang jeg så hende, det var i 1890. Da hun blev 84, lærte vi hinanden rigtig at kende, for jeg var hver sommerferie en månedstid hos tante Ellen, hvor bedstemor boede. Bedstefar havde været klokker og graver, men han døde allerede, da min mor var omkring 12 år.

Jeg husker min bedstemor som en mild, gammel kone, rank som et lys og meget døv, men for resten både åndsfrisk og legemsrask. Jeg har tit spadseret med hende til både Stadslunde og Minkemark. Hun havde før i tiden passet kirkegården, og jeg har da også været med til at hjælpe hende at klippe lavendler; ellers var det tante Ellen, der tog sig rigtig af kirkegården i min barndom.

Bedstemor døde ved juletid 1894, og mor var naturligvis til begravelsen, og hun havde mig med. Det var mørkt, da vi kom til Udby, og inde i sovekammeret sad en del koner omkring bordet beskæftiget med at klippe sort og hvidt glanspapir, som skulle sættes om lysene ved kisten i kirken. Det var en stor begravelse med masser af mennesker, så de slet ikke kunne være hos tante Ellen efter højtideligheden i kirken. Der var efter tidens skik spisning. Kvinderne blev beværtet i selve sørgehuset og mandfolkene inde hos Ane Jens Rasmussen; hvad de blev opvartet med af drikkevarer, ved jeg ikke, men inde hos os fik vi »Gammel fransk Vin«, tro dog endelig ikke, at der var et glas til hver, nej, et glas gik på omgang bordet rundt, og hver enkelt nippede til det. Det var knap til at se, det var svundet i det, når det kom tilbage til udgangspunktet.

Der kom naturligvis masser af kranse, men der kom også en del gode sager til selve gildet, der kom flere store sukkerbrøds-kager, der var pyntet med sukkerglasur og i kanten lå der røde sukkerjordbær på grønne blade. Bladene var af papir, men jordbærrene fik jeg en del af.

Mor havde altid fornemmelser og tog varsler, og hun fortalte, at hun havde stået alene ved sin mors kiste, før den blev lukket, og da havde hun syntes, at bedstemor, hvis øjne ikke var helt lukkede, havde set på hende. Mor spurgte så: »Er det mig, I vil have med?« men i samme øjeblik blev hun vis på, at det ikke var hende selv, men

en anden af den nærmeste familie, det gjaldt. Onkel Niels døde et halvt år efter.

Niels Jensen var som sagt tækkemand, og det var han dygtig til, han var altid på arbejde, hvis han ikke havde »lændepine« og måtte blive i sengen. Han kunne ikke læse, men det gjorde ikke så meget, for det var hans kone skrap til, og hver aften, når han kom hjem og tog sin aftenpibe, så læste hun Holbæk-posten fra ende til anden for ham, og en gang om ugen fik han også forelæst hele »Ugens Nyheder«. En gang var hans lændepine særlig voldsom og langvarig, så han og tante Ellen blev enige om at sende bud efter »madammen«, så han kunne få sat blodkopper. Formodentlig har jeg været i den nysgerrige alder, og ingen verfedede mig ud, så jeg overværede hele operationen og så med undren »kopperne« blive taget af halvt fulde af min onkels blod. Om det hjalp, ved jeg ikke, men vi fik kaffe med basser bagefter. Hen på foråret 1895 begyndte der at komme triste breve til mor fra hendes søster; Niels var ikke rask, så blev han rigtig syg, og han døde 3. juni, altså kun et halvt år efter bedstemor. Mor rejste til begravelse, og jeg var med hende.

Denne begravelse var lige så stor som bedstemors. Meget kan jeg ikke huske til den, men jeg ved, at degnen holdt en lille andagt derhjemme, hvorpå han satte sørgetoget i gang op til kirken. Forrest gik degnen, derefter kom mine to kusiner og jeg. Vi var forsynede med kurve, hvori der var blomster, der blev strøet foran kisten helt op til kirken, her trådte vi til side, så kisten kom først ind i kirken, og så indtog følget deres pladser, og pastor Kohn forrettede selve begravelsen.

Så kom atter et gilde med »Gammel fransk Vin« (tre løgne med tre ord) sukkerbrødskeg og kaffekogning i bryggerskedlen, og hvad der ellers hørte til.

Ellens og Niels' søn boede ikke hjemme dengang, men var ude og »tjene bønder«, så han kom ikke hjem hver dag, men dog temmelig ofte. Ham var jeg også gode venner med. Han hed Jens. Han havde et par dejlige dybblå øjne og nogle pragtfulde tænder, hvide og regelmæssige. Da hans far døde, lærte han at lave træsko, men det gik vist ikke så godt, jeg har dog erindring om, at kammeret blev ophøjet til værksted, og at jeg så på, hvorledes han borede træklodser ud til en

*Fig. 2. Ellen Jensen,
Udby (1839-1928).
Cbr. Ganderup, Holbæk
fot.*

begyndende træsko. Jens blev boende hjemme, selv om det gik i stå med træskomageriet, han gik på arbejde som daglejer og hjalp sin mor på kirkegården.

Nu er der kun tante Ellen tilbage af beboerne at fortælle om. Hun burde have været omtalt før Jens, men hun er den, jeg har kendt bedst og også været knyttet nærmest til, derfor har jeg ladet hende vente til sidst.

Tante Ellen var ingen skønhed, men det har jeg aldrig tænkt på før i dette øjeblik. Jeg har kun kendt hende, da hun var gammel og tandløs. Årene havde nu vist været temmelig skånselsløse imod hende, for hun kan kun have været 51-52 år, da jeg lærte hende at kende, og det forekommer mig, at hun var lige gammel alle de år, vi nød hinandens selskab. Hendes næse var spids, øjnene lyste af kløgt og lune. En ting husker jeg om hendes hår, fra jeg var barn, det er, at det af og til fik en omgang sukkervand, når vi skulle »bort«. Det foregik

på følgende måde: hun tog et stykke hvidt sukker i munden, og når det var opløst, lod hun det løbe ud i hånden, der så glattede håret, så det kom til at sidde, som etiketten bød. Jeg har sagt, at hun ikke var køn, men hendes ansigt var tiltalende, fordi det var så levende.

Tante Ellen overtog efter sin mor pasningen af en hel del gravsteder, i mange år havde hun hjulpet sin mor. Hendes pasning af grave-
ne bestod ikke blot i at holde dem rene for ukrudt og rive dem, så de var pæne og pyntelige til om søndagen, når der kom mange på kirke-
gården før og efter gudstjenesten. Hun satte afskårne blomster i kruk-
ker, vaser, glas og rande, som hver familie afleverede til hende, og de kunne være sikre på, at de stod på de rigtige grave, når det blev
søndag morgen. Det var for det meste familierne, der kom med blom-
ster fra deres egne haver om lørdagen, men valnøddetræet uden for
havedøren leverede masser af blade til at danne underlag, så blom-
sternes farver kunne komme til deres ret. Tante Ellen hængede også
om de kranse, der kom til begravelserne, så de ofte holdt i flere år.
Det var dengang skik og brug at medbringe kranse af kunstige blom-
ster, de kunne være af papir, præpareret på en eller anden måde eller
af voks. Selve kransene var ofte af kristtjørn. Når en begravelse var
forbi, og kransene havde ligget på graven så længe, at man måtte
formode, at alle, der var interesserede, havde set, hvor mange og hvor
kønne de var, reddede tante Ellen dem eller i alt fald en del af dem,
hun syntes, var de fineste, og de blev bundtet sammen og hængt op i
et rum over hendes hønsehus, der kun blev brugt til kranse. Hun
vidste nøjagtig, hvilke kranse der hørte til de forskellige grave. Efter-
hånden blev det for mig en hel spændende sport at lære de forskellige
kransbundter og urtekoste at kende og kunne anbringe dem på de
rigtige steder, så tante Ellen kunne arrangere dem, som hun nu men-
te, var smukkeste. Det var ikke få skridt, både hun og jeg løb en sådan
søndag morgen. Var det regnvejr, slap vi lettere, for kransene skulle
nødig ødelægges, og så blev de over hønsehuset.

Om det var tante Ellens pasning af gravsteder, eller om det var
gammel vane fra huset var kro, der fik folk, der skulle i kirke, til at
samles i hendes stuer, til der blev ringet sammen, ved jeg ikke, men
sikkert er det, at der tit var masser af mennesker både før og efter
gudstjenesten. Somme tider opvartede hun med æbleskiver og kaffe

